

Transkribering av Jubileumswebbinarium, del 1 - Domstolarnas oberoende

Från Hovrätten över Skåne och Blekinge

Sändes den 24 september 2021, klockan 12:00

Deltagare

Hovrättspresidenten Ylva Norling Jönsson, justitierådet Anders Eka,
kommunikatör Fredrik Lassen

YLVA: Hej och välkomna till Hovrätten över Skåne och Blekinges första jubileumswebbinarium. Jag heter Ylva Norling Jönsson och är hovrättspresident.

Hovrätten fyllde 200 år i våras, men på grund av pandemin var det inte läge att uppmärksamma jubileet med en stor sammankomst då. Vi har därför valt att fira med ett helt jubileumsår. Vi startade jubileumsåret på årsdagen som var i maj i år och kommer att avsluta året i maj 2022 med öppet hus och en jubileumsdag. Under året kommer vi att göra en utställning, olika filmer och en bok om hovrätten. Dessutom kommer vi att sända åtta webinarier. Det här är det första och det sänds från hovrätten. De sju följande kommer att sändas från tingsrätterna i hovrättens domkrets.

Dagens webinarium ska handla om domstolarnas oberoende, men jag börjar med att presentera jubilarer, det vill säga hovrätten över Skåne och Blekinge. Konungens domsrätt, som omnämns redan i landskapslagarna, utövades ända till början av 1600-talet, antingen på ting i landsorten, råfst- och rättareting eller vid kungens hov. Efter flera reformförsök under de första Vasakonungarnas tid uppdrogs konungens domsrätt åt en kunglig hovrätt. Svea hovrätt i Stockholm. Tanken var att hovrättens dom skulle vara slutgiltig, men redan följande år fick man rätt att begära ändring av hovrättens dom hos Kunglig Maj:t och det dröjde ända fram till 1789 innan konungens domsrätt flyttades över till den nyinrättade Högsta domstolen. Svea hovrätt inrättades 1614 och var alltså den första kungliga hovrätten. Tjugo år senare inrättades Göta hovrätt med kansliort i Jönköping. Även i Finland, som ju då var en del av Sverige, inrättades hovrätter. Åbo hovrätt grundades 1623 och Vasa hovrätt 1775.

Tiden gick och Göta hovrätt blev alltmer arbetstyngd. Kung Karl den XIV Johan meddelade därför att det skulle inrättas en ny hovrätt i Kristianstad för de södra landskapen. Kungen ville göra rättsskipning snabbare och närmare till parterna samt förbättra överrätternas kontroll över underrättsdomarna. Den 24 maj 1821 hölls en installationsakt på Stockholms slott. Karl den fjortonde Johan överlämnade den kungliga fullmakt,

regeringsformen 1734 års lag samt hovrättens sigill till hovrättspresidenten Casper Ehrenborg. Den fjärde juli samma år så var det dags för hovrättens högtidliga invigning. Kronprins Oscar kom till Kristianstad och invigde hovrätten på sin födelsedag. Invigningen skedde i domstolen sessionsrum i Fortifikationen huset på Västra Storgatan i Kristianstad. När kronprinsen mot kvällen drog sig tillbaka hade Skåne och Blekinge fått sin egen hovrätt med 18 tillsatta tjänster.

Den 27 maj 1840 flyttade hovrätten till Stora Kronor huset i Kristianstad som delades med Artilleriregementet. På huset står det "Legibus et armis", det vill säga lagar och vapen. Här finns en pampig sessionssal med högt i tak. Däremot inga arbetsplatser eftersom domarna jobbade hemifrån utom när det var session.

Den första maj 1917 flyttade hovrätten till Malmö och då till ett nytt hus ritat av arkitekten Ivar Callmander. Huset ligger vid Malmöhus och kanalen och är idag en konferensanläggning. Flytten till Malmö skedde under en brytningstid i svensk rätt. År 1921 infördes slutligen allmän och lika rösträtt. Dödsstraffet avskaffades helt för fredstida förhållanden. Kvinnor och män blev likställda och domarämbetet öppnades för kvinnor. En reform som trädde i kraft år 1923. Jämlikhet och jämställdhet blev därmed nya rättsliga grundpelare. Genom rättegångsbalken, som antogs 1942, trädde i kraft 1948 och fortfarande gäller infördes principen om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Det innebar att muntliga förhandlingar blev huvudregel och ledde till att hovrätten byggdes till med två sessionssalar mot kanalen som kunde tas i bruk 1956. Men 1977 hade hovet vuxit ur sina lokaler i Callmanderhuset och kom därför att sitta i två byggnader där den dåvarande nya hovrätten låg på Väster gatan.

År 2009 var det återigen dags för en flytt. Då invigdes hovrättens nya och nuvarande lokaler i kvarteret Flundran mitt emot Gamla hovrättsbyggnaden norr om kanalen. Huset är ritat av den danska arkitekten Kim Holst Jensen. Det rymmer tiotusen kvadratmeter och har vattenutsikt åt tre håll. Lokalen är omsorgsfullt planerad och erbjuder en mycket god arbetsmiljö för våra cirka hundra medarbetare och en lugn, respektfull och säker miljö för externa besökare.

Men nu till dagens ämne. Många före mig har sagt att oberoende domstolar är en hörnsten i rättsstaten och därmed också för demokratin. En som kan väldigt mycket om domstolarnas oberoende är Högsta domstolens ordförande, justitierådet Anders Eka. Han leder just nu grundlagsutredningen som ska utreda frågor om förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. Hovrättens kommunikator Fredrik Lassen har därför åkt till Stockholm för att intervjua Anders. Det ska bli väldigt spännande att höra det samtalet.

FREDRIK: I februari 2020 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté för att utreda ett förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende. Man utsåg en av landets högsta domare till att vara ordförande för kommittén, nämligen Högsta domstolens ordförande Anders Eka. Anders berättar vad går den här utredningen ut på?

ANDERS: I övergripande mening så går den ut på att förstärka demokratin och det man brukar kalla rättsstaten, det vill säga att vårt samhälle bygger på vissa grundläggande principer och. Bakgrunden till utredningen är ju väldigt mycket att det har skett en oroväckande utveckling i en del andra länder, både i europeiska länder men också runt om i världen i övrigt, och där man

alltså har ifrågasatt domstolarnas oberoende och försökt att påverka och ta kontrollen i viss utsträckning över dömandet och det här. Man ska vara medveten om att domstolarna ingår i ett system i samhällsapparaten om man uttrycker sig så där. Domstolarna har också vissa kontrollerande uppgifter i förhållande till riksdag och regering, och det är väl den typen av uppgifter man då oftast har velat förhindra att domstolar kan utföra. Till exempel om man genomför lagstiftning som innebär begränsningar av vissa gruppers fri och rättigheter, och då vill man inte att domstolarna sen vid senare prövningar ska kunna åsidosätta sådan lagstiftning. Till exempel så att på olika sätt har man i Polen och Ungern, är ju exempel som brukar lyftas fram, gjort olika ingrepp i systemet och försökt påverka domstolarnas oberoende. Och det övergripande syftet med den här kommitténs uppdrag är att göra vårt system kring domstolarnas oberoende mer robust för framtiden kan man säga.

FREDRIK: När man pratar om domstolarnas oberoende, vad är det man menar då?

ANDERS: Ja, det är en ganska komplex frågeställning med det är några grundmoment som man brukar säga bör föreligga om man ska tala om ett oberoende domstolsväsendet. Dels är det att det ska vara så vattentäta skott så långt som möjligt mellan regeringen framför allt och domstolarna. Även riksdagen naturligtvis, men de är ofta känsligare. Att regeringen eller den verkställande makten på något sätt kan påverka domstolarnas organisation och arbete, och därför är det viktigt. Och så en sak som är väldigt viktiga i det här sammanhanget är dels att man har ett utnämningssystem som inte kan kontrolleras eller påverkas av, i vårt land då, regeringen. Att du inte heller har möjligheter att avskeda eller på annat sätt bli av med domare som du tycker inte dömer på det sätt som regering och riksdag önskar. Så antagningssystem, rekryteringssystemen och anställningsskydd och hur man så att säga skyddar dem är två viktiga inslag. Sen är ju också en fråga om hur domstolarna förvaltas och sköts, och att man inte heller från regering och riksdag kan påverka domstolarnas inre arbete när det gäller organisation, fördelning av mål och liknande. Där krävs också vissa skyddsbarriärer så att det blir ett avstånd mellan regering, framför allt då, och domstolsväsendet. Och det där är ju någonting som man i olika länder har brottas med. Hur ska man åstadkomma det här på bästa sätt? Inte helt enkelt.

FREDRIK: Finns det några exempel på domstolar som inte är oberoende?

ANDERS: Ja, man kan nog säga att om vi tittar på, vilket ju är sorgligt, att i två EU länder, som ju liksom ändå ingår i vårt system kring ett väldigt nära samarbete på det rättsliga området, så kan man i viss utsträckning säga att domstolarna i Polen, men kanske framför allt Ungern, inte är fullt ut oberoende. Och man har då till exempel kunnat ta kontrollen över de författningsdomstolar som finns i de länderna och i viss mån även över högsta domstolarna och kan på det sättet påverka genom utnämning, disciplinfrågor och liknande. Det finns ju exempel. Sen är det klart att jag ser inte att varje enskild domstol i Polen inte så att säga kan utföra sitt arbete, men på det här övergripande planet så finns det en hel del problem med att man kan ifrågasätta oberoendet.

FREDRIK: Du sade att ta över kontrollen av en domstol, hur gör man det?

ANDERS: Ett sätt är ju att man, vad som har skett i något av de här länderna som jag nämner, har tagit kontroll över just utnämningssystemet från att de tidigare har varit oberoende och byggt på att det är domstolskontrollerat i

grund och botten. Hur man tar fram kandidater till nya poster, framför allt då kanske i de högsta domstolarna, så har man genom olika reformer kunnat påverka vilka som utses till domare, och på det sättet har man kunnat se till att fylla på med domare i särskilt de högre domstolarna som har varit lojala till regeringsmakten. Så det är ett sätt att kontrollera eller ta kontroll.

FREDRIK: Det här med utnämningen, det står väl egentligen inte med i direktiven i den här kommittén?

ANDERS: Nej det gör det inte riktigt. Och där har vi ju Domarnämnden som har funnits sedan 2011, och det är inte direkt utpekad i vårt uppdrag. Sen finns det vissa kopplingar mellan det som jag sa, ett väldigt centralt inslag i oberoendefrågorna. Men det är riktigt att Domarnämnden och utnämningsfrågorna är inte i fokus på det sättet i vårt uppdrag.

FREDRIK: Men vad är det då som ni tittar på? Vilka möjliga förändringar är det som ni ser på domstolarnas del?

ANDERS: Det är svårt att säga för mig. Vi är mitt under det pågående arbetet, men de frågor vi tittar på handlar ju om den stora frågan när det gäller domstol. Vi har ett uppdrag också i den här kommittén att se över om man ska göra det svårare att ändra grundlag. Det är inte direkt kopplat till frågor om domstolens oberoende, men det finns ju en koppling på det sättet att om man gör det svårare att ändra grundlag så blir ju möjligen ännu viktigare att de regler man kommer att införa i en grundlag framöver är stabila och bra och samtidigt i viss mån flexibla så att man inte låser fast sig i ett oönskat läge. Men när det gäller domstolarna så handlar den stora frågan om hur Domstolsverket eller Domstolsverkets framtida motsvarighet ska se ut. Ska det vara ett mer oberoende organ i förhållande till regeringen, mera av ett slags självförvaltande organ som domstolsväsendet mer styr sig självt i viss utsträckning? I dag är det så att Domstolsverket är en förvaltningsmyndighet under regeringen, precis som alla andra myndigheter, och den har också en generaldirektör och det är ett så kallat enrådighetsverk. Det betyder att generaldirektören bestämmer allt. Det avviker mycket, kan man nog säga, från hur det ser ut i de flesta andra europeiska länder. Att man har en generaldirektör som leder Domstolsverket på det sättet med en direkt koppling till regeringen. Sen är det så att generaldirektören har inte möjlighet och kan inte gå in i enskilda mål och ärenden och påverka eller så. Det är inte det handlar om. Och på många sätt har väl vår ordning fungerat väl, men om man tänker sig att man har en regering som inte är lika lojal mot de grundläggande demokratiska principerna så är det klart att då behövs inte så mycket fantasi för att tänka att man skulle kunna utse en generaldirektör och försöka påverka och styra domstolsväsendet på ett sätt som skulle kunna påverka oberoendet. Det är en stor fråga.

FREDRIK: På vilket sätt skulle Domstolsverket, med en annan generaldirektör kunna styra domstolarna? Det är väl ändå ett oberoende redan idag?

ANDERS: Absolut det är ett oberoende redan i dag. Och som sagt, det sköts på ett alldeles utmärkt sätt och har gjort. Men jag tänker på medelstillsdelningen, till exempel, vi skulle ju kunna tillsätta en, jag bara fantisera lite i nu, men tillsätta en generaldirektör som sedan verkar för att strypa medelstillsförseeln till Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen till exempel, som gör att vi får väldigt svårt att utföra våra uppgifter. Det kan vara gynnsamt för en regering som inte vill att man

har Högsta domstolen som går in och kontrollerar lagstiftningen och liknande.

FREDRIK: Hur skulle man kunna tänka sig ett alternativ då?

ANDERS: Det som finns i en del andra länder, det här kan göras på en mängd olika sätt, och det är inte helt enkelt för att å ena sidan så vill man skapa ett mera oberoende organ som hanterar domstolsväsendet. Å andra sidan får inte det här organet blir någonting fritt svävande. Resten av samhället måste kunna utkräva ansvar av domstolsväsendet, hur man förvaltar medel, hur man sköter sig, att man avgör mål på ett vettigt sätt och i rimlig omfattning och så vidare. Så det gäller att hitta ett system som innebär ökat oberoende, men samtidigt inte ett fritt svävande organ som ingen kan ställa till svars, så att säga.

Men hur man gjort i andra länder, det varierar, men oftast är det så att man har någon typ av styrelse som tillsätts i hög grad genom att det nomineras personer till den här styrelsen från domstolarna. Kanske inte alla personer kommer från domstolarna, men en stor del av ledamöterna i ett sådant organ kommer från domstolarna och att det är det organ som har huvudansvaret för förvaltningen av domstolsväsendet, och att det är styrelsen som utser en generaldirektör som då svarar inför styrelsen och på det sättet så kan man begränsa. Det blir inte den här direkta kopplingen till att regeringen pekar ut eller utser en generaldirektör. Därför får man göra olika justeringar i lagstiftningen på olika sätt som gör att regeringens påverkan på möjligheter minskar. Jag kan tänka mig att en sak som man får fundera på i Sverige är väl att vi har väldigt mycket regler om domstolarna och domstolarnas inre arbete i förordningar som regeringen har beslutat om. Det är möjligt att riksdagen ska bli inblandad och att man lagstiftar om mer saker och på olika sätt ökar avståndet till vad man brukar kalla den verkställande makten.

FREDRIK: Förutom Domstolsverket så tittar ni också på din egen arbetsplats. Hur man kan kanske införa en grundlagsreglering om justitierådens antal och pensionsålder.

ANDERS: Det låter ju kanske lite introvert att ägna sig åt sina egna villkor, men bakgrunden där är ju också erfarenheterna från just Polen, Ungern. Framför allt där man har manipulerat med regler kring antal domare i de högsta instanserna och också pensionsålder. Vad man gjorde var att man sänkte pensionsåldern för domare i Högsta domstolen och på det sättet så avgick ett antal domare som man tyckte borde gå i pension av olika skäl. Och sen eftersom, som jag sa man hade kunnat kontrollera utnämningförfarandet, så kunde man utnämna nya domare i Högsta domstolen som var mer som regeringen gillade bättre, så att säga. Det vill man försöka undvika genom en reglering och det här med antalet. Det handlar ju också om att man kan, vilket har hänt i olika länder, sitter man på utnämning makten som regering så kan man utnämna fler domare i en högsta instans som man upplever som lojala. Och på det sättet kan man liksom spä ut domstolen och få personer där som dömer mer på det sätt man vill. Det brukar kallas för "court packing", med ett engelskt ord att man anpassar domstolar, och i andra änden så kan man också, vilket också finns exempel på att svälta ut en domstol genom att inte utnämna. Så att antalet handlar både om att man kanske måste ha ett maximum med ett maximalt antal för att man inte ska just kunna spä ut på det sättet, men att man också har reglering kring ett minimumantal så att man inte kan låta bli att utnämna så att det är den typen av modifieringar och förstärkning av

systemet vi fundera på. Det kan ju låta enkelt. Å andra sidan gäller det ju som jag var inne på att hitta lösningar som också står sig över tiden.

Om man säger att det i regeringsformen införs att det ska vara sexton justitieråd i Högsta domstolen, vilket är det antal vi är i dag, så skulle vi behöva en grundlagsändring ifall det är av något skäl behövs ytterligare något eller några justitieråd. Å andra sidan kan man inte reglera alltför lösligt, för då blir det inte något skydd heller. Det är sådana frågor vi funderar på.

För det som är skillnaden egentligen är att vi i dag finns det nedskrivet i föreskrifter hur många justitieråd det ska finnas men man kanske skulle ha det i grundlagen i stället.

I dag är regleringen sådan att i rättegångsbalken står det, alltså på lagnivå, att det ska finnas 14 justitieråd eller det ytterligare antal som behövs. Sedan är det egentligen Domstolsverket som i grunden bestämmer hur många utöver 14 som behövs i kanske samråd med Högsta domstolen. Det finns ingen författningsreglering utöver att det ska vara i vart fall 14.

FREDRIK: Sedan ska ni också bedöma om det bör införas en möjlighet för Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att sammanträda i särskild sammansättning. Vad innebär det?

ANDERS: Ja, det kan man fråga sig. Det där är en tanke som har funnits i den rättsvetenskapliga debatten, kan man säga, under ett antal år. Den hänger väl egentligen ihop med några olika frågor. Dels den grundläggande frågan att vi har två högsta instanser här. Ibland kan det finnas en risk att vi får upp frågor som är väldigt lika på områden som vi båda bedömer, till exempel i europarättsliga frågor. Man kan fråga sig vad händer i systemet om vi dömer i en principfråga på ett sätt och Högsta förvaltningsdomstolen på ett annat? Det är ju någonting man till varje pris behöver undvika. Så det är ett skäl till detta. Att man skulle kunna tänka sig att man hade någon form där de här två domstolarna, om det dyker upp frågor som är gemensamma... Ta till exempel i europarättsliga principer. Vi hade för ett antal år sedan mål om så kallad dubbelbestraffningsförbudet som finns i Europarätten. Den frågan kom upp i bägge instanser och nu bedömdes det på lika sätt. Men man kan tänka sig sådana situationer där man kanske skulle ha kunnat hantera det på ett annat sätt med en sådan här regel. Sen är det en annan funktion som man skulle kunna tänka sig att ett sådant här organ skulle ha. Och det är ju att man tar upp mer principiella frågor, till exempel tolkning av grundlag eller den typen av frågeställningar, och avgör dem på det sättet. Men här är vi ganska tidigt i processen och vi kommer att jobba vidare med detta genom att diskutera med både Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Men det är en intressant tanke detta eftersom det är inte så många länder som har sådana dubbla instansordningar som vi har. Finland har det, i någon mån Tyskland. Det finns på andra håll också, men det är intressant att se vad man kan göra för att utnyttja det faktum att vi har två instanser på det sättet.

FREDRIK: Men vad är det som talar emot att man skulle genomföra?

ANDERS: Ja, dels är det väl rent de mer praktiska frågorna. Alltså vilka frågor skulle komma in här? Vem skulle kunna skjuta en fråga till en sådan här ordning? Och hur skulle ett avgörande från ett sådant här sammansatt organ, vilken verkan skulle det ha? Skulle det vara lika mycket värt som ett prejudikat i bägge domstolarna? Eller skulle det ha någon annan verkan? Det finns en hel del att fundera på just när det gäller hur man skulle genomföra

det. Men själva grundtanken kan jag hålla med om att den är sympatisk och framför allt är väl så att vi vill inte ha en situation där vi får... Det har ju funnits två problem klassiskt. Dels att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen skulle komma till olika resultat i principiella frågor. Det andra är att man skulle hamna i en situation, vilket ju har varit risk för där man inte har kunnat avgöra vilken av domstolarna som ska ha målet. Bägge de situationerna skulle man kunna komma till rätta med.

FREDRIK: Om vi tittar på det här med oberoendet igen. Hur stor skulle du säga att risken är att oberoendet rubbas med de lagar som vi har i dag?

ANDERS: Det är en svår fråga naturligtvis, men en del av de saker som har genomförts i Polen och Ungern om vi tar det som exempel, skulle man kunna genomföra här också. Sedan i vilken utsträckning vi har den risken just i vårt land är väldigt svårt att säga. I dag har vi ju inte det. Och när det gäller skyddet för rättsstaten och de grundläggande demokratiska principerna så handlar det dels om vilka regler man har, skyddsregler så att säga, men det handlar också om vilken kultur som finns i det rättsliga samhället. Att vi har domare och andra som tror på de viktiga principerna och är beredda att stå upp för dem.

Så det är en kombination av att man vill skapa tröghet i regelsystemet, men att vi också måste alla vara medvetna om de här riskerna och tänka på det. Sedan är det väl så att det är viktigt att vi har ett domstolssystem som människor känner tillit inför och att man litar på våra domstolar. Det är väl ett problem som har varit i en del av de länder där man har fått de här bekymren. Att de har ett väldigt lågt förtroende för domstolarna och därför har den här typen av regimer kunnat känna och få ett visst folkligt stöd för reformering av domstolarna. I Polen har man till exempel sagt att väldigt mycket av det här som man har genomfört har varit att för att få bort gamla kommunistdomare från kommunisttiden, och därför har man behövt tvångspensionera och så vidare. Det är nog inte ett riktigt påstående, men det är ändå någonting man har kört med.

Har man tillräckligt stöd hos befolkningen och det dessutom finns ett misstroende mot domstolarna, då är det mycket lättare att genomföra det. Det är en kombination av verktyg man måste använda sig av, men det är naturligtvis regelsystemet är viktigt, framför allt att skapa tröghet i systemet så att det blir svårare och besvärligare om man vill göra någonting.

FREDRIK: Vi har här en undersökning som EU-kommissionen låtit göra och då kan man se att svenskarnas förtroende för domstolarnas oberoende har minskat tydligt det senaste året, från 81 till 71 procent. Hur ser du på vikten att ha allmänhetens förtroende?

ANDERS: Som jag var inne på är det oerhört viktigt, alltså just därför att har man inte allmänhetens förtroende så finns det väldigt mycket större möjligheter att påverka domstolarna och också säga till medborgarna att "Ni ser, vi måste göra radikala förändringar här". Så det ska man vara medveten om att det går hand i hand att ha domstolarnas förtroende och att ha ett regelsystem som skyddar tillräckligt mycket. Jag tror att vi behöver, som är i domstolväsendet, försöka förklara det här med oberoende domstolar. Det är inte så lätt. Ibland blir det en viss grad av abstraktion kring det hela. Men i grund och botten är det så att oberoende domstolar är inte någonting för att vi domare ska tycka att det är behagligt att inte bli påverkad av någonting, utan det är ju den för den enskildes rättssäkerhet. Om du kommer inför domstol så ska du veta att den domare som sitter där inte kan påverkas, och

det blir ju extra tydligt de gånger du har staten på andra sidan. Det kan man säga att du har i de flesta brottmålsrättegångar, men även i andra sammanhang, i tvistemål och liknande, där du kanske har en anledning att ifrågasätta något beslut från statsmakterna eller samhällets sida. Då ska du känna att här sitter en domare som inte kan påverkas.

FREDRIK: Detta arbete ska pågå till början av 2023. Det innebär att vi har kommit ungefär halvvägs dit. Hur går dina tankar så här långt?

ANDERS: Ja, det vore fel av mig att ge någon prognos om hur jag tror att slutresultatet blir. Vi har en väldigt bra diskussion i kommittén och de parlamentariskt, politiskt utsedda ledamöterna som representerar alla partier är mycket väl både insatta och medvetna om de problem som finns och den bakgrund som finns till detta. Väldigt många ledamöter sitter i vanliga fall i riksdagens konstitutionsutskott, så de känner till den här problematiken. Jag har väldigt gott hopp om att vi ska komma framåt på ett bra sätt. Sedan är det alltid så att och det gäller särskilt när det är grundlagsändring är att vi har en tradition i Sverige att eftersträva en bred samsyn när det gäller att genomföra grundlagsändring. Man trumfar så att säga inte igenom dem med 51 procent. För då kan det bli så att vid ett regeringsskifte så vänder det och blir 51 procent åt andra sidan. Så den typen av grundlagstiftande har vi inte ägnat oss åt i Sverige, och det hoppas jag att vi inte ska göra i framtiden heller. Tanken är att hitta bred samsyn kring detta och det betyder naturligtvis att man måste diskutera sig fram till en lösning som så många som möjligt kan tänka sig att ställa upp på och som också kan vara långsiktigt hållbar i vårt system.

FREDRIK: Och det kommer ni att göra?

ANDERS: Det hoppas jag.

FREDRIK: Tack så mycket för det!

YLVA: Tack Fredrik och Anders för att vi fick lyssna till ert samtal. Jag känner mig kluven på samma gång, oroad och lugnad. Oroad eftersom jag på nytt blev påmind om att demokrati och rättssäkerhet inte är något vi kan ta för givet och lugnad eftersom kloka personer arbetar med frågorna.

Jag fäste mig särskilt vid Anders ord om att risken för oberoende domstolar dels handlar om vilka regler vi har, men också om vilken kultur vi har. Har vi domare som tror på de grundläggande principerna om folkstyre och mänskliga rättigheter och är beredda att stå upp för dem. Här tror jag att det finns en viss fara när domare i sin strävan att uppfattas som fullständigt objektiva känner osäkerhet inför att ta ställning och uttrycka åsikter ens i de frågor som är grundläggande för demokratin och rättsstaten.

Med risk att sticka ut hakan tycker jag själv att domare till exempel både kan och bör stå upp för mänskliga rättigheter. Anders påpekar också att det är viktigt att vi har ett domstolssystem som människor känner tillit inför. Det vill säga att allmänheten har förtroende för domstolarna. Om människor du inte litar på domstolarna. Kan en regim lättare få ett folkligt stöd för förändringar så minskar domstolarnas oberoende, och här tror jag att domstolarna och domarna har ett jobb att göra. Ett högt förtroende för domstolarna skapas inte bara genom att domstolens avgöranden håller hög rättslig kvalitet och ges inom rimlig tid. För medborgarnas förtroende är det också viktigt att de får ett bra bemötande i kontakten med domstolen. Att domstolen är tillgänglig för medborgarna och att avgörandena är begripliga och lättillgängliga. Men förtroende skapas också genom att medborgarna får

förståelse för domstolarnas uppgift. Jag menar därför att det ingår i domstolarnas och domarnas samhällsuppdrag att informera och inte bara om enskilda avgöranden, utan också om domstolarnas roll och verksamhet.

En demokratisk rättsstat förutsätter alltså att domstolar och domare är synliga för medborgarna. Domstolar ska inte bara skipa rättvisa utan också visa att rättvisa skipas. Jag menar att domstolens uppgift är vidare än att avgöra mål och ärenden effektivt och med hög kvalitet. Domstolens uppgift är också att berätta om det. Men med det sagt så vill ändå framhålla att domstolar är och ska vara konservativa i den meningen att varken domare eller domstolar ska hänga på trender eller allmänt tyckande. Vi ska naturligtvis inte förändra vår rättsskipning om det inte följs av ändrad lagstiftning eller praxis.

Vi ska inte heller ändra våra grundläggande värderingar om det inte finns mycket goda skäl för en förflyttning som kan antas bli bestående. Men denna konservativa hållning innebär inte att en domstol eller dess domare ska undvika ny teknik, nya medier eller nya sätt att kommunicera. Enligt min bestämda uppfattning är det snarare tvärtom om domstolen och domarna ska kunna förklara sin rättsskipning och tydliggöra de grundläggande värderingar och principer som rättsskipning vilar på. Är det nödvändigt att inte bara förhålla sig till, utan även utnyttja de möjligheter till kommunikation som det moderna samhället erbjuder. Om inte vi berättar varför vi dömer som vi dömer blir allmänheten hänvisad till någon annans beskrivning och den kan vara felaktig. Utan allmänhetens förtroende kan domstolarna och rättsstaten lättare ifrågasättas. Men dit ska vi inte komma och jag känner förtröstan inför både det arbete som pågår med regelförändringar och det arbete som många av oss gör för att förklara domstolarnas uppgift.

Det här var hovrättens första jubileumswebbinarium. Jag hoppas att du tyckte att det var intressant att lyssna och att vår webinarieriserie kan bidra till att de allmänna domstolarna i Skåne och Blekinge blir mer synliga och att vårt uppdrag blir tydligare.

Tack för att du har lyssnat! Missa inte nästa webinarium som sänds från Kristianstads tingsrätt den 29 oktober klockan 12 och som handlar om barnets rätt i vårdnadstvister.